

K pětáosmdesátinám Jiřího Večerníka

Pětáosmdesátka je požehnaný věk. Jeho dožití není ani tolik zásluhou oslavence, je to dar či štěstí, obzvláště dochází-li k tomu ve zdraví a při síle. Z necelých sto osmdesáti osobností pojatých do *Slovníku českých sociologů* to dosud bylo dáno třem desítkám. T. G. Masaryk mohl teprve v tomto věku rezignovat na prezidentský úřad – tělesně vyčerpaný, s kognitivními výpadky, prakticky hluchý. Být v takovém stáří intelektuálně aktivní, a dokonce vědecky činný se rovná zázraku. Kategorii o sobě, asi jako když Tomáš Akvinský definoval tři formy pohybu (změny): pohyb v prostoru, růst a transsubstanciace, přičemž poslední typ má jediný příklad, proměnu živlů při mši. Takový zázrak se ovšem neděje sám o sobě, ani z vnějších příčin či pouhého obdarování, je při něm třeba boholidské synergie: bez obrovského osobního úsilí akademika požehnaného věku by to možné nebylo.

© Archiv SOÚ AV ČR

Jiří Večerník

Zázrakem tohoto druhu je vrcholná kariéra letos na jaře jubilujícího Jiřího Večerníka. Osobnosti natolik známé, že netřeba představovat jeho život a dřívější zásluhy, alespoň letmo a nedostatečně vzpomenuté u příležitosti dřívějších výročí, a můžeme se plně soustředit jenom na to, co na poli vědy vykonal ve věku, kdy jeho vrstevníci – v ideálním případě – užívají vycházek, zaslouženého odpočinku a rozmazlování svých (pra)vnučat.

Uvolniv místo jiným, v deváté dekádě svého života Jiří již jen dokončoval poslední vlastní projekt Grantové agentury, avšak rezignoval-li takto na nejvyšší domácí soutěž, „stříhnul“ si alespoň menší samostatný výzkum pod hlavičkou Hlávkovy nadace (jeho výsledkem je monografie *Sociální struktura a střední třída v České republice a střední Evropě*, 2025). Vedle toho byl platným členem projektových týmů Dany Hamplové, Martiny Mysíkové a Zdeňka R. Nešpora a po jejich skončení se zapojil do nejnovějších operačních programů J. A. Komenského. Tomu odpovídá jeho publikační činnost, kromě již uvedené monografie reprezentovaná mezinárodně významnou knihou *Social Stratification in Central Europe: Long-term Developments and New Issues* (Springer, 2022), autorským podílem na čtyřech článcích v databázi Web of Science a dalšími texty. Za posledních pět let psal do šesti různých mezinárodních časopisů. Jde o vědecký výkon, jehož nedosahuje devět desetin mladších kolegů v tzv. aktivním věku, přičemž oslavencovy

kvality rozhodně neumenšuje skutečnost, že přitom mohl zúročit široký rozhled, celoživotní úsilí a poznatky.

Neméně obdivuhodná je tematická šíře těchto projektů a publikací. Od mzdové a příjmové diferenciace přes subjektivně zakoušené hodnoty, výzkum střední třídy a její úlohy v demokratické společnosti až po studium životní úrovně a dějiny sociologie. Jiří se také celoživotním obloukem vrátil k tématu, jímž v týmu Pavla Machonina v šedesátých letech minulého století začínal: k výzkumu sociální stratifikace. Pustil se přitom jednak do málo studovaných oblastí stratifikace a mobility, ale současně i do přehledu a zhodnocení celého více než padesátiletého výzkumného úsilí v této oblasti ve střední a východní Evropě. Namísto pamětnických klišé přitom nabízí hluboký analytický ponor a originální cesty, usvědčující mainstreamové přístupy z povrchnosti a rutiny.

Nedosti na tom, Jiří Večerník stále aktivně participuje také na životě akademické komunity, a dokonce zvládá – což je zvlášť obdivuhodné – osobní účast na nejrůznějších schůzích projektových týmů, poradách výzkumného oddělení i na celoustavních shromážděních. Vyplňuje formuláře a podvoluje se dalším méně radostným, avšak stále hojnějším kratochvílím vědeckého života. Nezanedbává pro to však ani sociologické debaty u kavárenského stolku, které mu jsou přirozeně bližší. Neodmítá ani posuzování pro stále širší okruh vědeckých časopisů, ačkoli témata studií se z celoživotní perspektivy zdají mnohdy odtaziť, artificální a donekonečna opakovaná, zatímco skutečně zásadní problémy současného světa leží někde úplně jinde.

Jeho mysl zaměstnávají právě tato velká témata, na něž ostatní „zapomněli“, která odsunuli kvůli nedostatku dat, metodologickým problémům nebo z čiré pohodlnosti. Zůstanu-li jen u české společnosti a jenom u některých z nich: Proč myslíme postsocialisticky, ačkoli historicky patříme na Západ? Proč tolik lidí volí Babiše, i když to ani pro ně samotné není výhodné? Kam mizí střední třída a rodí-li se nějaká nová? Jak vnímáme minulost? Žijeme opravdu v době postfaktické? Překonal někdo Ježka v invenci a kompozici? – dál nechť si čtenář dosadí sám, přičemž si může být jist, že Jiří Večerník nepochybně uvažoval alespoň o tom, zda o příslušném tématu vůbec stojí za to uvažovat.

Sociologická imaginace si v jeho myšlení podává ruku se sociální pokorou, s neutuchajícím úsilím společnosti porozumět a lepším poznáním pomoci, i když výhledy nejsou právě optimistické a aktuální světový vývoj se zdá spíš regresem. Jiřímu k těmto postojům nejspíš pomáhá fakt, že nezávisle na významu témat i kvalitě vlastní práce sociologii vůbec a své dílo zvlášť bral vždycky s humorem a dostatečným nadhledem. Stal se sociologem, „aby nemusel brzo vstávat“, a tento přístup celoživotně kultivoval do té míry, že výsledkem je výjimečná, ba zázračná akademická tvorba i v kmetském věku.

Proto nezbývá než popřát: Jirko, ať Ti to vydrží co nejdéle, nejenom pro Tvou vlastní radost, zábavu a naplnění, ale pro poznání a dobro nás všech!

Zdeněk R. Nešpor
Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha
zdenek.nespor@soc.cas.cz